

Sygn. akt IV CSK 276/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 marca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący)

SSN Władysław Pawlak

SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa B.K.

przeciwko M. K.

o usunięcie niezgodności pomiędzy stanem prawnym nieruchomości ujawnionym

w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 16 marca 2016 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w O.

z dnia 10 września 2014 r.,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Powódka B. K. domagała się usunięcia niezgodności między stanem prawnym lokalu mieszkalnego położonego w O. przy ul. R., ujawnionym w księdze wieczystej Kw nr [...] a rzeczywistym stanem prawnym, przez wpisanie w dziale II

tej księgi w miejsce pozwanego M. K., powódki i pozwanego na prawach wspólności ustawowej małżeńskiej. Wyrokiem z dnia 16 maja 2012 r. Sąd Rejonowy w O. uwzględnił to powództwo w całości ustalając, że umową sprzedaży z dnia 14 lipca 2013 roku w formie aktu notarialnego mąż powódki M. K. kupił od swojej siostry M. K. spółdzielcze własnościowe prawo do opisanego wyżej lokalu mieszkalnego za cenę 52 000 złotych, oświadczając w akcie notarialnym, że nabycia dokonuje za fundusze odrębne nie należące do majątku objętego wspólnością ustawową z żoną B. K., co B. K. potwierdziła w treści tej umowy.

Powołując się na orzecznictwo Sądu Najwyższego, Sąd pierwszej instancji wskazał, że w świetle art. 31 § 1 k.r.o. uzasadnione jest zastosowanie domniemania faktycznego (art. 231 k.p.c.), iż nabyte w czasie wspólności ustawowej przez oboje małżonków lub jedno z nich, przedmioty majątkowe, zostały sfinansowane ze wspólnych środków i weszły w skład majątku objętego tą wspólnością. Nabycie przez małżonka, będącego stroną umowy, określonego przedmiotu do jego majątku odrębnego (osobistego), musi wynikać nie tylko z oświadczenia tego małżonka lub nawet obojga z nich, ale przede wszystkim z całokształtu okoliczności każdego indywidualnie rozpatrywanego przypadku. W ocenie Sądu Rejonowego, pozwany nie wykazał, że mieszkanie kupił za pieniądze подарowane mu przez rodziców. Oświadczenie powódki zawarte w akcie notarialnym, Sąd Rejonowy zakwalifikował jako oświadczenie wiedzy, które nie miało decydującego znaczenia dla ustalenia, czy prawo zostało nabyte do majątku wspólnego.

W toku postępowania apelacyjnego wywołanego apelacją pozwanego, powódka w piśmie procesowym z dnia 4 grudnia 2012 roku zmieniła żądanie pozwu na żądanie wpisania w dziale II wskazanej księgi wieczystej, stron jako współwłaścicieli prawa do lokalu mieszkalnego w częściach ułamkowych po $\frac{1}{2}$ części każde z nich z uwagi na to, że małżeństwo stron zostało rozwiązane przez rozwód wyrokiem Sądu Okręgowego w O. w sprawie I C [...], który uprawomocnił się w dniu 12 kwietnia 2012 roku.

Sąd Okręgowy w O. wyrokiem z dnia 12 grudnia 2012 r. oddalił apelację pozwanego, dzieląc ustalenia faktyczne i oceny prawne Sądu Rejonowego. Po rozpoznaniu skargi kasacyjnej pozwanego, Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 21

marca 2014 roku, IV CSK 396/13 uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu w O. do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego. W uzasadnieniu tego orzeczenia Sąd Najwyższy podniósł, że przewidziana w art. 383 k.p.c. zmiana powództwa ma na celu zapobieżenie niebezpieczeństwu rozstrzygnięcia w postępowaniu apelacyjnym o żądaniu, które utraciło już aktualność i zapewnienie powodowi ochrony adekwatnej do stanu istniejącego w chwili zamknięcia rozprawy apelacyjnej. Uprawnienie do dokonania zmiany żądania uzależnione jest od wystąpienia zmiany okoliczności, zaś zmiana żądania w sprawie o uzgodnienie stanu ujawnionego w księdze wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym - w wypadku kiedy jest ona następstwem zmiany rodzaju współuprawnienia - może polegać na żądaniu, aby ujawniony został aktualny rodzaj praw do nieruchomości przysługujących stronom postępowania.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy, Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 10 września 2014 roku w następstwie zmiany żądania w postępowaniu apelacyjnym, zmienił wyrok Sądu Rejonowego z dnia 16 maja 2012 roku w punkcie 1 w ten tylko sposób, że usunął niezgodność poprzez wpisanie w dziale II księgi wieczystej B. K. i M. K. na prawach współwłasności ułamkowej po 1/2 (jednej drugiej) części, w miejsce M. K., oddalił apelację pozwanego i orzekł o kosztach postępowania. Sąd drugiej instancji podzielił ustalenia faktyczne i wnioski prawne Sądu pierwszej instancji co do tego, że mieszkanie zostało nabyte przez pozwanego do majątku wspólnego małżonków. Uznał za dopuszczalną zmianę żądania pozwu w postępowaniu apelacyjnym będącą skutkiem prawomocnego rozwiązania małżeństwa stron przez rozwód, w wyniku czego strony są aktualnie współwłaścicielami lokalu w ramach współwłasności ułamkowej w częściach równych a nie wspólności ustawowej łącznej, która ustała w dacie prawomocności wyroku rozwodowego.

W skardze kasacyjnej pozwany zarzucił naruszenie art. 316 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., art., 382, 383, 384 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 240 § 1 k.p.c. Wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i wydanie orzeczenia reformatoryjnego polegającego na zmianie wyroku Sądu Rejonowego i oddaleniu powództwa, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego

wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sformułowany w skardze zarzut naruszenia art. 240 § 1 k.p.c. polegającego na uchyleniu przez Sąd Okręgowy wydanego z urzędu postanowienia o dopuszczeniu dowodu z zeznań świadka B. S. nie poddaje się kontroli kasacyjnej z uwagi na nie wniesienia przez pełnomocnika pozwanego zastrzeżenia z art. 162 k.p.c. Możliwość powołania się na uchybienia procesowe sądu drugiej instancji zależy bowiem od tego, czy w postępowaniu odwoławczym strona zgłosiła do protokołu umotywowane zastrzeżenie na podstawie art. 162 k.p.c. Utrata stosownego zarzutu uchybienia określonym przepisom procesowym w dalszym toku postępowania dotyczy bowiem nie tylko postępowania apelacyjnego, ale także postępowania kasacyjnego (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 października 2005 r., III CZP 55/05, OSNC 2006, nr 9, poz. 144, wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 10 grudnia 2005 r., III CK 90/04, nie publ., z dnia 30 września 2004 r., IV CK 710/03, nie publ., z dnia 10 lutego 2010 r., V CSK 234/09, OSNC-ZD 2010/4/102 oraz z dnia 29 sierpnia 2013 r., I CSK 713/12, nie publ.).

Wbrew zarzutom skargi nie doszło do naruszenia art. 383 k.p.c., zgodnie z którym, w postępowaniu apelacyjnym nie można rozszerzyć żądania pozwu ani występować z nowymi roszczeniami. Jednakże w razie zmiany okoliczności można żądać zamiast pierwotnego przedmiotu sporu jego wartości lub innego przedmiotu, a w sprawach o świadczenie powtarzające się można nadto rozszerzyć żądanie pozwu o świadczenia za dalsze okresy. Przytoczony przepis nie przewiduje formalnej przesłanki dopuszczalności zmiany powództwa w postaci wywiedzenia apelacji przez powoda; dopuszcza więc zmianę żądania w razie wniesienia apelacji wyłącznie przez pozwanego. Co do zasady zmiana okoliczności, o której mowa w przytoczonym przepisie występuje po wydaniu wyroku przez sąd pierwszej instancji, w postępowaniu międzyinstancyjnym lub w postępowaniu przed sądem drugiej instancji. Funkcją art. 383 k.p.c. jest zapobieżenie rozstrzygnięciu w postępowaniu apelacyjnym o żądaniu, które utraciło aktualność, zapewnienie w ten sposób powodowi ochrony prawnej adekwatnej do stanu istniejącego na

dzień zamknięcia rozprawy apelacyjnej, a ponadto zapobieżenie mnożeniu procesów i związanych z tym zjawiskiem kosztów społecznych i ekonomicznych.

Wyrok orzekający rozwód małżonków K. istotnie uprawomocnił się przed wydaniem przez Sąd Rejonowy w rozpoznawanej sprawie wyroku z dnia 16 maja 2012 roku. Nie oznacza to jednak, wbrew wywodom pozwanego, niedopuszczalności uwzględnienia przez Sąd drugiej instancji w postępowaniu apelacyjnym modyfikacji żądania powódki uwarunkowanego wyłącznie obiektywną i wynikającą z mocy prawa zmianą rodzaju współuprawnienia stron do lokalu mieszkalnego ze wspólności ustawowej łącznej na współwłasność ułamkową w częściach równych. Jeżeli żądanie uzgodnienia treści księgi wieczystej przez wpis prawa własności na rzecz obojga małżonków na zasadzie wspólności ustawowej małżeńskiej było dopuszczalne i uzasadnione faktami stwierdzonymi przez sąd, to zmiana sytuacji prawnej lokalu objętego dotychczas bezudziałową wspólnością majątkową, polegająca wyłącznie na tym, że stał się on z mocy prawa współwłasnością rozwiedzionych małżonków w równych częściach ułamkowych stanowi „zmianę okoliczności” w rozumieniu art. 383 k.p.c. i uzasadnia w postępowaniu apelacyjnym wynikającą stąd zmianę żądania (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 21 lutego 2013 roku, I CSK 586/12, nie publ. i z dnia 21 marca 2014 r., IV CSK 396/13, nie publ.). Przez uwzględnienie zmiany żądania powódki w sposób wskazany w sentencji zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego nie doszło do naruszenia zakazu reformationis in peius, o którym mowa w art. 384 k.p.c. Pozwany nie zakwestionował bowiem w skardze kasacyjnej ocen prawnych Sądu prowadzących do zaliczenia spornego lokalu mieszkalnego do majątku wspólnego stron. Zmiana charakteru współuprawnienia powódki i pozwanego do tego lokalu jest wyłącznie wynikającą ex lege konsekwencją ustania wspólności ustawowej małżeńskiej, tak więc nie doszło do pogorszenia sytuacji prawnej pozwanego (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 2001 r., III CZP 16/01, nie publ.).

W tym stanie rzeczy orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).

db

l.n

l